

Natuurhistorisch Maandblad

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg

REDACTIE: Jos. Cremers, Elisabeth Tehuis, Abtstraat 2, Maastricht. R. Geurts, Echt. Dr. W. Minis-van de Geyn, Bonnefanten 5, Maastricht. C. Willemse, arts te Eygelsheven.

Alle correspondentie betreffende de redactie te richten aan Mevr. Dr. W. Minis v.d. Geyn, Bonnefanten 5, Maastricht. Het Maandblad wordt aan alle leden van het Natuurhistorisch Genootschap gratis toegezonden. Prijs voor niet-leden f 6.00 per jaar, afzonderlijke nummers voor niet-leden f 0.50, voor leden f 0.30. Auteursrechten voorbehouden.

ADMINISTRATIE: Adreswijzigingen, opgave van nieuwe leden, bestellingen van Maandbladen te zenden aan het Natuurhistorisch Museum, Bosquetplein 7, Maastricht.

INHOUD: Aankondiging van de Maandvergaderingen, p. 57. — Nieuwe leden, p. 57. — Voor de Jeugdleden, p. 57. — Verslag van de Jaarvergadering op 20 Mei 1951 te Venlo, p. 57. — J. van den Assem, De Andrena soorten van de Sint Pietersberg, p. 60. — P. Chrysanthus O.F.M. Cap. Een mooie zeldzame kruisspin uit Zuid-Limburg, p. 62. — Drs. H. Sanders, Hymenoptera aculeata IV, p. 63. — Br. Agatho. Enige vogelwaarnemingen in 1948, 1949 en 1950. p. 64. — A. M. Husson. Boekbespreking.

AANKONDIGING

VAN DE MAANDVERGADERINGEN.

Te Maastricht op Woensdag 6 Juni, om 6 uur in het Natuurhistorisch Museum.

Te Heerlen op Woensdag 13 Juni, om 7 uur in de R.K.H.B.S., Akerstraat.

NIEUWE LEDEN.

J. Dieteren, Dorpstraat 88, Overhoven-Sittard.

Mej. B. Reimersdaal, Directrice Huishoudschool te Eygelsheven.

Dr. H. Lindeboom, Akerstraat, Heerlen.

VOOR DE JEUGDLEDEN.

Vergadering op *Woensdag 13 Juni*, om 6 uur in het Natuurhistorisch Museum.

Zondag 17 Juni excursie naar de Brunsommerheide o.l.v. Jo Janssen. Vertrek per trein uit Maastricht om kwart na elf, naar Heerlen. In Heerlen om kwart vóór twaalf of om twaalf uur de L.T.M.-bus nemen naar de Oranje Nassau Mijn III, Heerlerheide.

Fietsers vertrekken om half elf op het stationsplein te Maastricht.

Excursie naar Stein o.l.v. de heer P. J. van Nieuwenhoven, op *Zondag 1 Juli*. Om 2 uur vertrek per fiets aan de Wilhelminabrug, Franciscus Romanusweg.

VERSLAG VAN DE JAARVERGADERING

OP 20 MEI 1951, TE VENLO.

Aanwezig de dames: Minis-van de Geyn, Bels-Koning, Chambille, Widdershoven, Schipper, Zopp, Willemse-Widdershoven, van der Mijl Dekker en de heren: Willemse, Kruytzer, Mommers, Wassenberg, Bels, Boermans, van Lin, Ververs, Geurts, Verschueren, Pijpers, Hermans, Berghs, Smeets, Gregoire en van Rummelen.

De voorzitter opent de vergadering met de volgende woorden:

Dames en Heren,

Bij het openen van deze jaarvergadering, heet ik U allen hartelijk welkom, meer speciaal de leden van de afdeling Venlo en omgeving, waar na vele jaren wederom een jaarvergadering wordt gehouden.

In het afgelopen jaar trad om gezondheidsredenen onze onvolprezen voorzitter Rector Cremers af en werd ik aangezocht zijn plaats in te nemen. Ik heb gemeend deze eervolle taak, zij het met enige schroom op mij te nemen, want voorzittersbloed, zoals de rector dit bezat, zit nu eenmaal niet in mijn aderen. Tot vice-voorzitter werd benoemd de heer van Rummelen, die vele jaren de vroegere voorzitter zo verdienstelijk had vervangen. Wij blijven dankbaar voor steun van Provincie en Gemeente. Aanstands zal de secretaresse, de redactrice en de penningmeester U op de hoogte brengen van het verdere verloop van dit verenigingsjaar en nu blijft mij nog de aangename taak U toe te

wensen dat de excursie van hedenmiddag, ingezet met prachtig weer, prettig en leerzaam zal zijn voor alle deelnemers, die naar ik hoop, nog in grote getale zullen komen op dagen.

Mag ik nu overgaan tot het tweede punt van de agenda en het woord geven aan de secretaresse voor het uitbrengen van het jaarverslag.

„De voornaamste gebeurtenis van 1950 had in de laatste maand van dat jaar plaats. Het was het aftreden van Rector Cremers als voorzitter. Het zou onze Rector niet aangenaam zijn, als wij lang uitweidden over hetgeen hij voor het Genootschap betekend heeft, gedurende de 40 jaren van zijn voorzitterschap. Iedereen weet, hoe de oprichter ook steeds de ziel gebleven is van het Genootschap. Nieuwelingen kunnen zijn originele geest en zijn energie terugvinden in het Maandblad. Men leze er de oude nummers nog eens op na, om verwonderd te staan, hoe de rector steeds een zeer natuurlijke menselijkheid met zuiver wetenschappelijke geest wist te verenigen.

Wij kunnen ons gelukkig prijzen, dat Rector Cremers, thans als bestuurslid zonder functie, zijn bijzondere gaven nog steeds ten dienste van het Genootschap stelt.

Le roi... n'est pas mort — au contraire ! Mais quand même — „Vive le roi !”. Rector Cremers zal mij dit grapje, dat als het ware aan zijn humor ontstolen is, niet euvel duiden.

Wij mochten in dokter Willemse uit Eygelshoven — thans juist één jaar bestuurslid — een actieve nieuwe voorzitter begroeten.

Het Bestuur werd verder uitgebreid met de heer van Boven uit Roermond.

De veertigste verjaardag van het Genootschap (27 Nov.) werd op bescheiden wijze op de feestelijke maandvergadering van 8 November herdacht.

Het ledental bleef vrijwel constant, hoewel er evenals het vorig jaar een vrij groot verloop was, n.l. van bijna 70 personen.

Thans telt het Genootschap 606 leden. Voorgaande jaren : 1949, 613 ; 1948, 608.

De maandvergaderingen werden gemiddeld door 40 leden bezocht. Vorige jaren : in 1949, 42; in 1948, 38. Het cijfer 40 is echter geflatteerd door de drukbezochte feestvergadering van 8 November. Zonder deze zou het gemiddeld bezoek slechts 36 geweest zijn, wat een kleine achteruitgang betekent. Wij zullen allen

tesamen als leden en bestuur ons best moeten doen om de vergaderingen zo interessant mogelijk te maken. Heerlen ging voort met de stijging in het gemiddeld bezoek der vergaderingen van 1 per jaar. In 1950 kwamen er gemiddeld 15 leden per keer.

Door de dood ontvielen ons Dr. D. Mac Gillavry, Apotheker H. A. J. Eberhard, Mr. H. H. Kortebos, Burgemeester A. Meeuwissen uit Echt, de heer G. Prick en onlangs de heer Eduard Schoenmakers, ons allen zo wel bekend uit de tijd, dat hij op het museum werkte.

Bij de vorige jaarvergadering bestond in onze vertegenwoordiging in de Commissie van Toezicht op het Natuurhistorisch Museum te Maastricht nog de vacature Dr. H. J. Beckers. Op aanbeveling van het Genootschap is door Burgemeester en Wethouders hierin benoemd ons lid de heer G. Beckers, arts te Beek.

Het contact met de groepen leden uit Midden- en Noord Limburg is nog niet zo groot als wenselijk.

In October 1950 werden z.g. Natuurwandelingen ingesteld, waarbij de leden, zonder speciaal aangewezen deskundige excursieleiders, onderling wandelingen organiseren. De technische organisatie berust bij mej. M. Chambille te Maastricht en de heer Mientjes te Heerlen; deze wandelingen ondervinden wisselende, maar gewoonlijk goede belangstelling; vooral de groep Heerlen is zeer actief.

De jeugdgroep verheugt zich in een groot aantal, thans ten dele zeer jeugdige leden.”

Naar aanleiding van de voorgelezen alineas over het ledental spreekt de voorzitter een opwekkend woord ter werving van nieuwe leden. Hij vraagt de aanwezigen met aandrang om ieder in eigen omgeving propaganda te maken bij liefhebbers en beoefenaars van de natuurwetenschap, om toe te treden tot ons Genootschap. Ook geeft hij in overweging om vrijwillig het contributie bedrag te verhogen. Vervolgens staat de penningmeester op om het verslag over het jaar 1950 uit te brengen.

Geheel in het teken des tijds is de kastoe-stand verre van gunstig, hetgeen voornamelijk veroorzaakt wordt door de stijging van de kosten der periodieken. De minder rooskleurige positie blijkt overduidelijk uit de voorgelezen cijfers. Namens de kascommissie 1950 verklaart de heer Gregoire dat kas en boekhouding in perfecte orde werden bevonden en hij stelt voor

om de penningmeester onder dankzegging te dechargeren.

Op voorstel van de voorzitter worden mej. M. Chambille en de heer L. Gregoire herbenoemd als leden van de kascommissie 1951. Dan volgt punt zes van de agenda n.l. het verslag van de redactie.

„Het Maandblad en de Publicaties konden het afgelopen jaar volgens regel uitkomen, doch de drukkosten zijn dusdanig gestegen, dat voor de nabije toekomst het ergste gevreesd wordt. Dat het Maandblad in het laatste jaar nog geregeld is kunnen verschijnen is wel grotendeels te danken aan de ons toegezegde subsidie van de Commissie inzake wetenschappelijk Onderzoek van de St. Pietersberg. Van deze Commissie zijn 15 mededelingen gepubliceerd, die elk op zich een belangrijke bijdrage vormen voor de kennis onzer regionale fauna en als zodanig in ons blad bijzonder tot hun recht komen.

Tot slot: met 110 instituten wordt thans ruilverkeer onderhouden.”

De voorzitter meent, dat ook dit overzicht hem weer noopt om op hetzelfde aambeeld te hameren „spant U in om nieuwe leden te werven”.

De aftredende bestuursleden worden op voorstel van de heer Gregoire bij acclamatie herkozen, waarna de heer Mommers tevens namens Mevrouw Minis dankt voor het bewijs van vertrouwen in hen gesteld.

Vervolgens komt ter sprake de vaststelling van het huishoudelijk reglement, dat thans is aangepast aan de bij Koninklijk Besluit no. 31 dd. 20 Febr. 1947 goedgekeurde statuten. De secretaresse vestigt de aandacht op artikel 2, dat als volgt veranderd is: „Jeugdige leden tot 18 jaar, betalen een jaarlijkse contributie van f 1.50. Zij hebben geen stemrecht en ontvangen het Maandblad niet”. De overige artikelen geven geen aanleiding tot discussie, waarna de reglementswijziging wordt aangenomen.*)

Van de rondvraag maakt de heer Smeets gebruik om de vergadering te zeggen dat het de afdeling Venlo zeer verheugd heeft, dat het Genootschap dit jaar naar Venlo is gekomen en hij wenst de deelnemers een aangename en interessante dag toe.

Met een dankwoord aan de diverse bestuursfunctionarissen en aan de heer Smeets, die de technische leiding van deze dag op zich heeft genomen, besluit de Voorzitter de geslaagde vergadering.

* * *

Des namiddags volgt een wandeling, begunstigd door mooi weer, langs de Venlose steilrand, wiens betekenis de heer Smeets als volgt heeft toegelicht:

Toen de Maas na de hoogterrastijd een diepere geul, een breed dal mag ik wel zeggen, ging uitschuren in het puin, dat zij en de Rijn hier hadden aangesleept, ontstond langs het hoogterras een steile oever. Deze zien we van uit de stad van de Tegelse weg af naar de Veldense weg duidelijk als een steile rand zich uitstrekken in de richting Zuid-Noord vóór de Duitse grens. Deze steile rand en de trede die hij vormde in het landschap kreeg voor de stad Venlo een bijzondere betekenis.

Watervoorziening der stad.

Het hoogterras bevat in de onderste lagen klei. Als klei eenmaal met water verzadigd is, vormt ze een ondoorlaatbare laag, daardoor blijft het regenwater dat op het hoogterras valt staan, en vormt bij de helling talrijke bronnen, die veel en zuiver water leveren, dat o.a. gebruikt wordt door de wasserijen. Aan de Waterleidingsingel, die vlak langs de steilrand loopt heeft men de prise d'eau voor de Venlose watervoorziening.

Boven op de rand bouwde men een soort reservoir en spaarde daarmee een watertoren uit.

De reiniging der riolen.

De talrijke beekjes, die hun oorsprong vinden aan de voet van het hoogterras, zijn op handige wijze geëxploiteerd tot vuilnisafvoerders der stad. De helling is voldoende en men heeft de riolen tot ondergrondse beken gemaakt, die onder de straten lopen. Men ziet van tijd tot tijd de Gemeentearbeiders bezig met het doorspoelen en reinigen. Het „Rienke”, dat bij de overweg aan het einde van de Burgemeester van Rijnsingel verdwijnt, laat zich nog even zien aan het kleine park, om dan weer te verdwijnen tot aan de Maas.

Betekenis der beekjes voor de tuinders.

De beekjes, die aan de steilrand hun oorsprong vinden, doorstromen het Tegels Broek

*) Gestencilde exemplaren van het huishoudelijk reglement 1951 zijn gratis aan het Museum verkrijgbaar.

en het Ven. De tuinders maken van hun helder water gebruik, om de groenten te wassen voor ze naar de veiling gebracht worden. Ook zijn die beekjes van veel nut in droge zomers. Ze zorgen, dat de grond vochtig blijft en de planten beschikken daardoor steeds over voldoende water. De Beek van het Jammerdal heeft haar bronnen vlak bij het grenskantoor aan de Kaldenkerkerweg. Ze schijnt steeds over voldoende water beschikt te hebben om de Bovenste en Onderste molen te voeden. Ook het zwembassin kan geregeld van water worden voorzien. Thans zijn de molens niet meer in gebruik als watermolens en de molenkolk der Bovenste molen wordt als roeivijver gebruikt.

Het vliegveld.

Boven op het hoogterras lagen voor 1940 op de Grote Hei de militaire oefenterreinen, de schietbanen en het militaire vliegveld. Ook nu weer is de Grote Hei als oefenterrein benut.

Herstellingsoorden.

In de gezonde omgeving der dennenbossen (geen fabrieken) bouwde men de herstellingsoorden „Maria Auxiliatrix” voor T.B.C. lijders en het „Mutsaersoord”. Vlak boven de stad verheft zich op de uiterste rand het geestelijk herstellingsoord „Manresa”.

Mooie wandelingen.

Vanaf de Tegelse watertoren tot de Straelseweg is de steilrand grotendeels bebost. De stad legde een wandelpark aan en menig Venlonaar zocht na volbrachte dagtaak of des Zondags het Jammerdal, Stalberg of de Berkenlaantjes achter „Manresa”, klein Egypte, uit tot een wandeling.

De zandgroeven.

Op een paar plaatsen is men begonnen met een zandgraverij o.a. bij Stalberg en aan de Kaldenkerkerweg achter het Casino. Duizenden kubieke meters zand en grint worden hier gedolven om de stad weer op te bouwen (metselzand en betonwerken).

Tegelse klei.

De klei onder het hoogterraszand noemden we straks als ondoorlaatbare laag, die het water vasthoudt. Maar diezelfde klei is van nog meer economische betekenis. Zij is de grondstof voor de Tegelse kleiwarenindustrie.

In de onderste hoogterrastijd is in een half verlaten arm der Maas, waar weinig stroom-

snelheid was, fijn slib bezonken met plantenresten vermengd. Deze laatsten geven de klei zijn grijsblauwe kleur, terwijl de bovenste lagen bruinrood zijn. In die tijd moet het klimaat vrij warm geweest zijn. Men vond erin allerlei resten van dieren: apen, neushoorns, herten en bevers. De klei wordt gewonnen in dagbouw. Ze zit 10 à 15 m. diep in lagen van 2, soms wel 3 à 4 meter dik. Het zand wordt eerst weggehaald, daarna wordt de klei afgegraven en naar de fabrieken vervoerd.

* * *

Te zes uur keerde het gezelschap zeer voldaan te Venlo terug en alle deelnemers stemden in met een hartelijk dankwoord aan de excursieleiders.

Mededelingen van de Commissie inzake Wetenschappelijk Onderzoek van de Sint-Pietersberg, No. 15.

DE ANDRENA SOORTEN VAN DE SINT PIETERSBERG.

• door

J. VAN DEN ASSEM (LEIDEN)

Het ligt in mijn bedoeling het een en ander te vertellen over bijen, gevangen tijdens de excursies op de Sint-Pietersberg in 1949 en voor een deel ook in 1950. Ditmaal gaat het verhaal over een aantal graafbijen behorend tot het geslacht *Andrena*.

Het meest in het oog lopende verschil tussen *Andrena* en andere genera van Apiden is wel het verloop van de vleugeladeren. Ook de manier waarop stuifmeel verzameld wordt, nl. met behulp van scheenborstels (*scopa*), een dijbehaar (flocus) en verzamelharen aan weerszijden van het borststuk is opmerkelijk.

Andrena's zijn solitair levende dieren, die in de grond nestelen. Sommige soorten zijn sterk gespecialiseerd op bloemen van een bepaalde plantensoort of een bepaalde plantenfamilie. Belangrijke kenmerken bij de determinatie zijn: oppervlaktestructuur van de chitinehuid en beharing, bij de ♂♂ o.a. de onderlinge grootteverhouding van de sprietleedjes. Met behulp van deze en andere kenmerken is een onderverdeling van het genus *Andrena* mogelijk in min of meer natuurlijke groepen, die ieder voor zich dikwijls zeer nauw verwante soorten omvatten. Een woord van dank aan de Heer P. J.